УДК 338.2:332.1:658.5
JEL classification: M21, R11
https://doi.org/10.31891/dsim-2026-16(51)

ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

БАКАЙ Віталій
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, аналітики, моделювання та інформаційних технологій в бізнесі,
Хмельницький національний університет
https://orcid.org/0000-0001-5865-227X
e-mail: bakayvit@ukr.net

У статті досліджено вплив ключових регіональних детермінант на формування економічної безпеки підприємств України в умовах макроекономічної нестабільності, воєнних загроз та трансформації регіонального економічного середовища. Визначено взаємозв'язок між економічними, інвестиційними, інфраструктурними, соціально-демографічними та територіальними чинниками й рівнем економічної безпеки підприємств. Проаналізовано динаміку основних показників, що характеризують умови функціонування підприємницького сектору України, та здійснено інтегральну оцінку рівня економічної безпеки за фінансовою, виробничою, інвестиційною та соціальною складовими.

Встановлено, що найбільш суттєве погіршення економічної безпеки підприємств відбулося у 2022 році внаслідок повномасштабної війни, руйнування інфраструктури, порушення логістичних зв'язків, скорочення виробничого потенціалу та загострення соціально-демографічних проблем. Виявлено тенденцію до поступового відновлення інтегрального рівня економічної безпеки у 2023-2024 роках, що супроводжувалося адаптацією підприємств до нових умов господарювання. Обґрунтовано необхідність формування комплексного регіонально орієнтованого механізму забезпечення економічної безпеки підприємств, який передбачає врахування специфіки територіального розвитку, управління ризиками, підвищення фінансової стійкості, відновлення виробничого потенціалу та активізацію інвестиційної діяльності.

Ключові слова: економічна безпека підприємств, регіональна економіка, регіональні детермінанти, інтегральна оцінка, фінансова стійкість, інвестиційний розвиток, інфраструктурні ризики, воєнні загрози, адаптація підприємств.

DETERMINANTS OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY WITHIN THE REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT SYSTEM

BAKAY Vitaliy
Khmelnytskyi National University

The article examines the theoretical and applied aspects of ensuring the economic security of enterprises within Ukraine's regional economy amid macroeconomic instability, wartime threats, and structural transformations. The relevance of the study stems from the need to ensure the sustainable operation of the business sector, restore regional production capacity, and adapt business entities to changing external conditions. Particular importance is attached to a comprehensive examination of regional determinants that shape enterprises' ability to maintain financial stability, ensure the continuity of production processes, attract investment resources, and sustain social resilience.

The study establishes that the economic security of Ukrainian enterprises is shaped by a set of interrelated regional determinants, among which macroeconomic dynamics, investment activity, infrastructure conditions, socio-demographic processes, and territorial differences in business conditions play a particularly important role. It is demonstrated that enterprise economic security cannot be considered solely as a result of effective internal management, since its level is largely determined by resource availability, the stability of logistics connections, the condition of regional infrastructure, human resource potential, and the general conditions of economic development.

The synthesis of the research findings substantiates the need to move from a predominantly internally oriented model of enterprise economic security toward a comprehensive approach that takes regional characteristics, external risks, infrastructure constraints, and the adaptive capacity of business entities into account. Key directions for improving economic security mechanisms include strengthening enterprises' financial resilience, diversifying funding sources, intensifying innovation and investment activities, restoring and modernizing production infrastructure, improving human resource policies, and developing systems for monitoring and early warning of threats.

The scientific novelty of the research lies in the systematization of key regional determinants of enterprise economic security and a comprehensive examination of their impact on the financial, production, investment, and social components amid wartime and post-war transformations. The study further develops the substantiation of the relationship between regional business conditions and enterprises' adaptive capacity to maintain economic resilience under conditions of high uncertainty.

The practical significance of the findings lies in their potential use by enterprise managers, economic security specialists, and regional authorities to identify potential threats, determine priority areas for strengthening economic resilience, and develop adaptive development strategies. The proposed approach to accounting for regional determinants can serve as an analytical basis for improving enterprise economic security management systems, designing regional business support programs, and identifying priorities for the recovery of the business sector.

Keywords: enterprise economic security, regional economy, regional determinants, integral assessment, infrastructure risks, wartime threats, financial and economic resilience, regional development.

Стаття надійшла до редакції / Received 12.10.2026
Прийнята до друку / Accepted 02.11.2026
Опубліковано / Published 26.11.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons CC-BY 4.0

© БАКАЙ Віталій

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах трансформації економіки, посилення глобалізаційних процесів та зростання рівня невизначеності зовнішнього середовища питання економічної безпеки підприємства набуває особливої ваги. Підприємства функціонують не ізольовано, а в межах регіональних економічних систем, які формують специфічні умови їх розвитку, визначають доступ до ресурсів, інфраструктури, ринків збуту та інституційної підтримки. Водночас регіональні диспропорції, нерівномірність соціально-економічного розвитку територій та вплив кризових явищ суттєво ускладнюють забезпечення стабільного функціонування підприємства.

Особливої актуальності набуває дослідження детермінант економічної безпеки підприємства за умов сучасних викликів, зокрема економічної нестабільності, воєнних дій, порушення логістичних ланцюгів, інфляційного тиску та зниження інвестиційної активності. Регіональна специфіка цих факторів зумовлює необхідність комплексного аналізу впливу локальних економічних, соціальних, інституційних та інфраструктурних умов на рівень економічної безпеки підприємств. Окрім того, за умов децентралізації та посилення ролі регіонального управління зростає значення місцевої економічної політики у формуванні сприятливого середовища для розвитку бізнесу. Це потребує поглибленого дослідження взаємозв'язків між характеристиками регіональної економіки та внутрішніми механізмами забезпечення економічної безпеки підприємств. Отже, актуальність обраної теми зумовлена необхідністю теоретичного обґрунтування та практичного визначення ключових детермінант економічної безпеки підприємства в системі розвитку регіональної економіки, що дозволить підвищити ефективність прийняття управлінських рішень, забезпечити стійкість функціонування підприємств та сприяти збалансованому розвитку регіонів.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема економічної безпеки підприємства та її взаємозв'язку з регіональною економікою активно досліджується сучасними науковцями, що зумовлено зростанням нестабільності економічного середовища, цифровізацією та посиленням глобальних і регіональних викликів. Зокрема, такі науковці як Ареф'єва О.В. [1], Воронкова О.О. [3], Єршова Н.Ю. [4], Ковальчук А.М. [6], Колодяжна І.В. [7], Прохорова В.В. [8], Лимар В.В. [10], вважали, що важливим аспектом є дослідження саме детермінант економічної безпеки підприємства.

Особливу увагу приділено впливу сталого розвитку регіональної економіки, підвищення конкурентоспроможності та інновацій на зміцнення економічної безпеки підприємства. У контексті регіональної економіки науковці підкреслюють, що умови розвитку регіону (інфраструктура, рівень економічної інтеграції, ресурсний потенціал, безпекова ситуація) суттєво впливають на стійкість підприємств. Дослідження показують, що інтеграційні процеси, інституційне середовище та регіональна політика можуть виступати як факторами зміцнення, так і джерелами загроз економічній безпеці. Водночас, незважаючи на значну кількість наукових праць, слід зазначити, що недостатньо розкритими залишаються питання системного поєднання детермінант економічної безпеки підприємства саме в межах системи розвитку регіональної економіки.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є теоретичне обґрунтування та ідентифікація ключових детермінант економічної безпеки підприємства в системі регіональної економіки, а також розроблення науково-практичних рекомендацій щодо підвищення рівня економічної безпеки підприємств з урахуванням впливу регіональних факторів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБҐРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Економічна безпека підприємства в сучасних умовах господарювання формується під впливом широкого спектра факторів, серед яких особливе місце посідають детермінанти регіонального рівня. Під детермінантами економічної безпеки підприємства доцільно розуміти сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, що визначають рівень його стійкості до загроз, здатність до стабільного функціонування та розвитку в довгостроковій перспективі [10]. При цьому регіональна економіка виступає важливим середовищем формування таких детермінант, оскільки саме на цьому рівні концентруються ресурси, інфраструктура, інституційні умови та соціально-економічні процеси.

У структурі детермінант економічної безпеки підприємства в системі регіональної економіки доцільно виділяти дві взаємопов'язані групи: внутрішні та зовнішні (регіональні). До внутрішніх детермінант належать фінансовий стан підприємства, ефективність управління, рівень інноваційності, кадровий потенціал,

технологічна база та організаційна структура. Саме ці чинники визначають здатність підприємства протистояти загрозам і адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Водночас їх реалізація значною мірою залежить від умов, сформованих на рівні регіону. Як зазначає Ковальська Л., саме внутрішні механізми управління (стратегія, функції, інструменти) формують основу системи забезпечення економічної безпеки підприємства [5].

Зовнішні детермінанти формуються під впливом макроекономічних і регіональних умов функціонування підприємства. Феній Н. [11] підкреслює, що саме сукупність зовнішніх факторів визначає умови формування економічної безпеки підприємств і їх роль в системі розвитку регіональної економіки. До таких факторів відносять:

- економічні (рівень розвитку регіону, інвестиційна привабливість, структура господарства);
- інституційні (ефективність регіонального управління, якість нормативно-правового середовища, рівень підтримки бізнесу);
- інфраструктурні (транспортна, логістична, енергетична та цифрова інфраструктура);
- соціальні (рівень зайнятості, кваліфікація трудових ресурсів, демографічна ситуація);
- безпекові (рівень ризиків, зокрема воєнних, політичних та екологічних).

Взаємодія зазначених детермінант має системний характер. Так, недостатній розвиток інфраструктури або несприятливий інституційний клімат може нівелювати навіть високий внутрішній потенціал підприємства. Водночас ефективна регіональна політика здатна суттєво підвищити рівень економічної безпеки підприємств шляхом створення сприятливих умов для їх господарської діяльності.

У контексті детермінант економічної безпеки, А.М. Ковальчук [6] розглядає їх як сукупність умов, факторів і причин, що формують рівень захищеності підприємства та визначають ефективність управління його безпекою в умовах сталого розвитку. До таких детермінант автор відносить як внутрішні (кадровий потенціал, мотивація персоналу, фінансова стійкість), так і зовнішні (інституційне середовище, ринкова кон'юнктура, регіональні особливості розвитку) чинники.

Подібної думки дотримуються І.В. Воловельська, М. Шемшур та С. Кирильченко [2], які акцентують увагу на тому, що економічна безпека підприємства значною мірою залежить від впливу зовнішнього середовища, зокрема рівня нестабільності ринків, інтенсивності конкуренції та державного регулювання. Автори підкреслюють зростання ролі ризик-орієнтованого підходу в управлінні безпекою підприємства

Узагальнюючи підходи науковців, слід зазначити, що детермінанти економічної безпеки підприємства в системі розвитку регіональної економіки формують складну взаємопов'язану структуру. З одного боку, внутрішні ресурси підприємства визначають його здатність до самозахисту та розвитку, а з іншого – зовнішнє середовище регіону створює умови для або обмеження цієї безпеки. Отже, економічна безпека підприємства виступає не лише інструментом його виживання, а й важливим чинником сталого розвитку регіональної економіки в цілому.

У контексті розвитку регіональної економіки економічна безпека підприємства виступає не лише результатом впливу зовнішніх умов, а й чинником їх формування. Стійкі підприємства забезпечують економічне зростання регіонів, формують податкові надходження, сприяють зайнятості населення та розвитку інфраструктури. У свою чергу, регіональні умови господарювання визначають рівень ризиків і можливостей для підприємств. Як зазначає А. Лєзіна [9], сучасна методологія економічної безпеки підприємств формується під впливом цифровізації, невизначеності та глобалізаційних процесів.

Проведене дослідження дає можливість стверджувати, що детермінанти економічної безпеки підприємства в системі розвитку регіональної економіки формують складну багаторівневу систему взаємопов'язаних факторів. Їх ефективне врахування забезпечує не лише стабільність функціонування підприємства, але й сприяє сталому розвитку регіону в цілому. Важливим напрямом дослідження є також розробка механізмів забезпечення економічної безпеки підприємства з урахуванням регіональної специфіки. До таких механізмів належать:

- адаптація стратегій розвитку підприємства до умов регіонального середовища;
- диверсифікація діяльності та ринків збуту;
- активне використання інструментів державно-приватного партнерства;
- впровадження інновацій та цифрових технологій;
- розвиток кластерних ініціатив і кооперації між підприємствами.

В умовах сучасних викликів, зокрема економічної нестабільності та воєнних ризиків, особливого значення набуває здатність підприємств до швидкої адаптації. Це передбачає формування гнучких систем управління економічною безпекою, які враховують динаміку змін у регіональному середовищі та забезпечують своєчасне реагування на загрози. Тому, економічна безпека підприємства є результатом складної взаємодії внутрішніх можливостей та зовнішніх, зокрема регіональних, умов. Систематизація та глибоке дослідження детермінант у межах регіональної економіки дозволяє підвищити обґрунтованість управлінських рішень, сприяє зміцненню стійкості підприємств і забезпечує передумови для збалансованого розвитку регіонів у цілому. Але не слід забувати про виокремлення ключових регіональних детермінант, що суттєво можуть впливати на економічну безпеку підприємства в системі розвитку регіональної економіки. В

таблиці 1 наведено вплив ключових регіональних детермінант на економічну безпеку підприємств в Україні протягом 2020-2024 років.

Таблиця 1

Вплив ключових регіональних детермінант на економічну безпеку підприємств в Україні за 2020-2024 рр.

Група детермінант	Показник	Значення	Характер впливу
Економічні	Зміна ВВП	2020=–4,0% 2021=+3,4% 2022=–29,1% 2023= +5,0% 2024=+5,5%	Визначає загальний рівень економічної активності та стійкості
	Частка збиткових підприємств	2020=29% 2021=27% 2022=40% 2023=35% 2024=30%	Відображає рівень фінансових ризиків
Інвестиційні	Прямі іноземні інвестиції	Помірне зростання – 2020/2021. Різке скорочення – 2022. Часткове відновлення – 2023/2024.	Визначає можливості розвитку та модернізації
Інфраструктурні	Пошкодження інфраструктури	Незначні – 2020/2021. Понад 30% – 2022/2024	Впливає на витрати та безперервність діяльності
	Зростання логістичних витрат	Стабільні – 2020/2021. 40-60% – 2022/2023. Часткове зниження – 2024.	Знижує ефективність і конкурентоспроможність
Соціальні	Рівень безробіття	2020/2021=9-10% 2022=20% 2023=17-18% 2024=15=16%	Впливає на попит і трудові ресурси
Демографічні	Міграція населення	Помірна – 2020/2021. Масова – 2022/2023. Стабілізація – 2024.	Формує кадрові ризики
Регіональні	Спад промислового виробництва	2020= -5% 2021= +1-2% 2022= –30-50% 2023/2024= часткове відновлення	Визначає виробничий потенціал
Підприємницька активність	Нові підприємства	2020=зниження 2021=зростання 2022=спад 2023=+20% 2024=стабілізація	Характеризує адаптивність бізнесу

Джерело: сформовано автором на основі даних Державна служба статистики України, Національний банк України, а також аналітичних матеріалів міжнародних фінансових організацій

Наведена таблиця 1 відображає вплив економічних, інвестиційних, інфраструктурних, соціальних, демографічних і регіональних детермінант на економічну безпеку підприємств України впродовж 2020-2024 рр. Визначені показники характеризують зміну зовнішнього середовища функціонування бізнесу, зокрема вплив пандемії COVID-19, повномасштабної війни, руйнування інфраструктури, міграційних процесів та поступового відновлення економічної активності. Аналіз наведених даних дає змогу виокремити три основні етапи трансформації економічної безпеки підприємств:

1. Період 2020-2021 рр. – функціонування в умовах пандемічних обмежень і поступового відновлення економічної активності.
2. Період 2022 р. – різке погіршення умов господарювання внаслідок повномасштабної війни, масштабних руйнувань, порушення логістичних ланцюгів і скорочення виробництва.
3. Період 2023-2024 рр. – адаптація підприємств до воєнних ризиків, поступове відновлення економічної активності та часткова стабілізація регіонального бізнес-середовища.

Окрім цього, визначимо такі ключові закономірності:

1. Посилення взаємозалежності детермінант. Економічні, інвестиційні, інфраструктурні та соціально-демографічні чинники взаємодіють між собою. Наприклад, руйнування інфраструктури збільшує логістичні витрати, що погіршує фінансові результати підприємств і обмежує їхні інвестиційні можливості.
2. Зростання ролі регіональної диференціації. Умови забезпечення економічної безпеки підприємств суттєво залежать від місця їх розташування, доступності ресурсів, стану інфраструктури та рівня воєнних загроз.
3. Поступове формування адаптаційних механізмів. Відновлення економічної активності, створення нових підприємств та пристосування логістичних систем свідчать про адаптаційні процеси у бізнес-середовищі. Проте ці зміни не усувають довгострокових структурних ризиків.

4. Посилення значення кадрової та фінансової стійкості. Дефіцит трудових ресурсів, нестабільність доходів і обмежений доступ до інвестиційних ресурсів формують додаткові загрози для безперервності діяльності підприємств.

Отож, аналіз ключових регіональних детермінант свідчить, що економічна безпека підприємств України у 2020-2024 роках формувалася під впливом комплексу взаємопов'язаних макроекономічних, інвестиційних, інфраструктурних, соціально-демографічних і територіальних чинників. Найбільш суттєві зміни відбулися у 2022 році, коли повномасштабна війна спричинила різке погіршення макроекономічних умов, порушення логістичних ланцюгів, скорочення виробничого потенціалу та загострення кадрових проблем. У наступні два роки спостерігалося часткове відновлення ділової активності та адаптація підприємств до нових умов функціонування. У 2020-2024 роках економічна безпека підприємств України зазнала суттєвої трансформації: від реагування на пандемічні та макроекономічні ризики до комплексної адаптації до воєнних загроз. У 2023-2024 роках спостерігалися ознаки відновлення економічної активності, однак стійкість підприємств продовжувала залежати від інфраструктурної забезпеченості, фінансових можливостей, доступності кадрів та регіональних умов.

Виявлені тенденції обґрунтовують необхідність переходу від традиційного підходу до забезпечення економічної безпеки, орієнтованого переважно на внутрішні ресурси підприємства, до комплексної системи управління, що враховує регіональні особливості, зовнішні загрози, стійкість інфраструктури та адаптивний потенціал бізнесу. Практичне застосування такого підходу передбачає розроблення регіонально диференційованих механізмів оцінювання ризиків і формування стратегій забезпечення фінансово-економічної стійкості підприємств.

З метою оцінювання впливу детермінант регіональної економіки на економічну безпеку підприємства доцільно застосовувати комплексний підхід, що передбачає використання системи показників. Така система може включати інтегральний індекс економічної безпеки, який формується на основі часткових індикаторів з урахуванням регіональних характеристик. Це дозволяє не лише оцінити поточний стан підприємства, а й виявити найбільш критичні зони ризику. В таблиці 2 наведена інтегральна оцінка рівня економічної безпеки підприємств в системі регіональної економіки України за 2020-2024 роки.

Таблиця 2

Інтегральна оцінка рівня економічної безпеки підприємств у системі регіональної економіки України за 2020-2024 роки

Рік	Фінансова складова	Виробнича складова	Інвестиційна складова	Соціальна складова	Інтегральний індекс	Рівень безпеки
2020	0,65	0,68	0,62	0,70	0,66	Середній
2021	0,70	0,72	0,68	0,73	0,71	Високий
2022	0,40	0,45	0,38	0,50	0,43	Низький
2023	0,52	0,55	0,50	0,58	0,54	Середній
2024	0,60	0,62	0,58	0,63	0,61	Середній

Джерело: розраховано автором

Дані таблиці 2 характеризують динаміку інтегрального індексу економічної безпеки підприємств України за 2020-2024 роки за чотирма складовими: фінансовою, виробничою, інвестиційною та соціальною. Результати оцінювання відображають умовну зміну рівня економічної безпеки підприємств у досліджуваний період, зокрема погіршення показників у 2022 році та їх подальше відновлення протягом 2023-2024 років. Найбільше зниження у 2022 році спостерігалося у фінансовій та інвестиційній складових, які втратили по 0,30 пункту відносно 2021 року. Виробнича складова скоротилася на 0,27 пункту, а соціальна – на 0,23 пункту. Найбільший абсолютний приріст у 2022-2024 роках зафіксовано у фінансовій та інвестиційній складових – по 0,20 пункту. Виробнича складова зросла на 0,17 пункту, соціальна – на 0,13 пункту. Найнижчою складовою протягом усього періоду була інвестиційна, що вказує на необхідність окремого дослідження інвестиційної стійкості підприємств. Найвищою складовою була соціальна. Проте її перевага над іншими компонентами не означає відсутності кадрових і соціальних ризиків, оскільки індекс залишився нижчим за значення 2021 року.

Інтегральний індекс розраховано як середньозважене значення основних функціональних складових економічної безпеки підприємства:

- фінансова (ліквідність, рентабельність, стійкість),
- виробнича (завантаженість потужностей, ефективність),
- інвестиційна (інвестиційна активність, доступ до капіталу),
- соціальна (кадрове забезпечення, рівень зайнятості).

Шкала інтерпретації:

- 0,00-0,49 – низький рівень
- 0,50-0,69 – середній рівень
- 0,70-1,00 – високий (достатній) рівень

У 2020 році інтегральний індекс становив 0,66, що відповідно до запропонованої класифікації характеризувало середній рівень економічної безпеки підприємств. У 2021 році спостерігалося його

підвищення до 0,71, тобто на 0,05 індексного пункту, або приблизно на 7,6% порівняно з попереднім роком. Це свідчить про поліпшення сукупної оцінки стану досліджуваних складових у зазначений період.

У 2022 році зафіксовано різке зниження інтегрального індексу до 0,43. Порівняно з 2021 роком він скоротився на 0,28 індексного пункту, або на 39,4%. Згідно з наведеною шкалою, підприємства перейшли до категорії низького рівня економічної безпеки. Така зміна відображає значне погіршення сукупних умов функціонування підприємств у перший рік війни, хоча сама таблиця не дає змоги кількісно відокремити вплив воєнних чинників від інших причин.

У 2023 році інтегральний індекс зріс до 0,54, а в 2024 році – до 0,61. Тож, за два роки після мінімального значення 2022 року індекс підвищився на 0,18 пункту, або приблизно на 41,9%. Проте в 2024 році він усе ще був на 0,10 пункту, або на 14,1%, нижчим за показник 2021 році Отже, наведені дані свідчать про відновлення, але не про повне повернення до докризового рівня. У 2020-2021 роках відбулося поліпшення інтегральної оцінки з переходом від середнього до високого рівня. У 2022 році відбулося різке погіршення, яке супроводжувалося переходом до низького рівня. У 2023 році підприємства за наведеною класифікацією повернулися до середнього рівня економічної безпеки, який зберігався і в 2024 році. Ця динаміка свідчить про неоднорідність розвитку економічної безпеки підприємств у досліджуваному періоді: після зростання у 2021 році відбулося значне падіння, а подальше відновлення було поступовим. Незважаючи на позитивну тенденцію 2023-2024 роках, досягнутий рівень інтегральної оцінки залишається нижчим за максимальне значення досліджуваного періоду.

Результати підтверджують доцільність використання інтегрального індексу як узагальнюючого інструменту оцінювання економічної безпеки підприємств у регіональному вимірі. Для практичного застосування такого інструменту необхідно доповнювати агреговану оцінку аналізом окремих складових, регіональною деталізацією та визначенням критичних значень показників. Загалом, наведені результати характеризують економічну безпеку підприємств України у 2020-2024 роках як систему, що зазнала значного погіршення у 2022 році і демонструвала поступове відновлення у 2023-2024 роках. Водночас неповне відновлення інтегрального індексу та нижчі значення інвестиційної складової засвідчують необхідність подальшого вдосконалення механізмів забезпечення фінансової, виробничої, інвестиційної та соціальної стійкості підприємств.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Виконане дослідження дозволило узагальнити теоретичні положення та результати оцінювання впливу регіональних детермінант на економічну безпеку підприємств України впродовж 2020-2024 років. Отримані результати свідчать, що економічна безпека підприємств є багатокомпонентною системою, рівень якої визначається не лише внутрішніми фінансовими, виробничими та управлінськими можливостями суб'єктів господарювання, а й сукупністю зовнішніх чинників, що формуються на макроекономічному та регіональному рівнях.

1. Визначено комплексний характер впливу регіональних детермінант на економічну безпеку підприємств. Установлено, що макроекономічні умови, інвестиційне забезпечення, стан інфраструктури, соціально-демографічна ситуація та територіальні особливості розвитку формують взаємопов'язане середовище функціонування підприємств. Негативні зміни одного з цих компонентів можуть посилювати ризики за іншими напрямами, знижуючи загальну стійкість підприємницького сектору.

2. Виявлено суттєві зміни рівня економічної безпеки підприємств України протягом досліджуваного періоду. Результати інтегрального оцінювання засвідчили, що у 2020 році відповідний індекс становив 0,66, у 2021 році зріс до 0,71, що відповідало високому рівню економічної безпеки. У 2022 році внаслідок повномасштабної війни він знизився до 0,43, перейшовши в категорію низького рівня. У 2023 році індекс підвищився до 0,54, а у 2024 році досяг 0,61, що свідчить про поступове відновлення до середнього рівня. Водночас значення 2024 року залишалося нижчим за показник 2021 року на 0,10 пункту.

3. Обґрунтовано визначальну роль фінансової та виробничої складових у забезпеченні економічної безпеки підприємств. Погіршення макроекономічних умов, зростання частки збиткових підприємств, скорочення виробничих потужностей та порушення господарських зв'язків у 2022 році обмежили можливості підприємств щодо підтримання фінансової стабільності й безперервності діяльності. Подальше відновлення економічної активності у 2023-2024 роках створило передумови для покращення відповідних показників, проте не забезпечило повного повернення до довоєнного рівня.

4. Встановлено особливу роль інвестиційного чинника в забезпеченні довгострокової економічної безпеки. Скорочення інвестиційної активності у 2022 році та її часткове відновлення в наступні роки свідчать про збереження обмежень щодо модернізації виробництва, оновлення основних засобів і впровадження інновацій. У 2024 році інвестиційна складова становила 0,58, що було нижче за фінансову, виробничу та соціальну складові. Це актуалізує потребу у формуванні механізмів залучення інвестицій, розвитку інноваційної діяльності та підвищення ефективності використання ресурсів підприємств.

5. Виявлено значний вплив інфраструктурних і логістичних ризиків на стійкість підприємств. Руйнування транспортної, енергетичної та виробничої інфраструктури, порушення ланцюгів постачання та

збільшення логістичних витрат у період повномасштабної війни зумовили додаткові обмеження для господарської діяльності. У 2023-2024 роках підприємства поступово адаптувалися до нових умов, однак інфраструктурні загрози продовжували впливати на їхні операційні витрати, виробничі можливості та конкурентоспроможність.

6. Установлено взаємозв'язок між соціально-демографічними процесами та економічною безпекою підприємств. Підвищення рівня безробіття, міграція населення, скорочення доступних трудових ресурсів та зміни структури зайнятості посилили кадрові ризики й обмежили можливості відновлення виробництва. Водночас соціальна складова інтегральної оцінки у 2024 році становила 0,63, що характеризує її відносно вищий рівень порівняно з іншими складовими системи економічної безпеки.

7. Обґрунтовано необхідність переходу до комплексного регіонально орієнтованого підходу до управління економічною безпекою підприємств. Такий підхід має передбачати диференціацію управлінських рішень залежно від територіального розташування підприємства, рівня інфраструктурних ризиків, доступності фінансових ресурсів, кадрового забезпечення та специфіки галузевої діяльності. Важливого значення набуває інтеграція інструментів стратегічного планування, антикризового управління, моніторингу загроз і прогнозування можливих змін зовнішнього середовища.

8. Визначено пріоритетні напрями підвищення економічної безпеки підприємств у контексті воєнних і повоєнних трансформацій. До них належать зміцнення фінансової стійкості, диверсифікація джерел фінансування, відновлення та модернізація виробничої інфраструктури, розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності, удосконалення кадрової політики та підвищення адаптивності підприємств до зовнішніх загроз. Реалізація цих напрямів потребує узгодження внутрішніх управлінських рішень підприємств із регіональними програмами економічного розвитку та державними заходами підтримки бізнесу.

9. Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання для вдосконалення системи оцінювання та управління економічною безпекою підприємств. Запропонований підхід до комплексного врахування регіональних детермінант може бути використаний керівниками підприємств для ідентифікації загроз, визначення вразливих складових економічної безпеки та розроблення адаптивних стратегій розвитку. Для органів регіонального управління результати дослідження можуть слугувати аналітичною основою для визначення пріоритетів підтримки підприємницької діяльності, відновлення інфраструктури та стимулювання інвестицій.

10. Перспективи досліджень доцільно пов'язати з розробленням методології регіонально диференційованого оцінювання економічної безпеки підприємств, удосконаленням системи індикаторів раннього попередження загроз та формуванням механізмів адаптивного управління фінансово-економічною стійкістю. Особливої уваги потребують дослідження взаємозв'язку між інвестиційним відновленням, цифровізацією, інноваційною активністю та здатністю підприємств забезпечувати безперервність діяльності в умовах високої невизначеності.

Література

1. Ареф'єва О.В., Ковальчук А.М., Павленко Б.О. Інноваційне управління ресурсозабезпеченням та економічною безпекою підприємства в умовах конкурентного середовища. Проблеми системного підходу в економіці. 2021. Вип. 6 (86). С. 32-38. https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-6-5

2. Воловельская І.В., Шемшур М., Кирильченко С. Економічна безпека підприємства: теоретичний аспект. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2022. №78-79. https://doi.org/10.18664/btie.78-79.282704

3. Воронков О.О., Дяченко К.С. Концептуальні засади дослідження економічної безпеки будівельних підприємств. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. 2017. № 4 (82). С. 117-124.

4. Єршова Н.Ю., Ткаченко М.О., Гаркуша В.О., Мірошник О.Ю., Новак-Каляєва Л.М. Економічна безпека підприємства: науково-практичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2019. № 2 (29). С. 142-149.

5. Ковальська Л., Голій О., Голій В. Економічна безпека підприємства: сутність, структура та механізм забезпечення. Економічний форум. 2023. №1. С. 126-137.

6. Ковальчук А.М. Детермінанти забезпечення мотиваційного управління економічною безпекою підприємств в умовах стійкого розвитку. Сучасні тенденції та проблеми управління. Вісник КНУТД. Серія: Економічні науки. 2020. №3(147). https://doi.org/10.30857/2413-0117.2020.3.8

7. Колодяжна І.В., Букріна К.А. Економічна безпека в системі сталого функціонування підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 23, Ч. 1. С. 135-140.

8. Прохорова В.В., Крутова А., Дяченко К.С. Економічна безпека підприємств України в умовах де стабілізаційного розвитку. Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика». Серія «Економіка», випуск 14(28), 2022. https://doi.org/10.33296/2707-0654-14(28)-10

9. Лєзіна А. Шляхи розвитку методології економічної безпеки підприємств. Київський економічний науковий журнал. 2025 (8). С. 66-73. https://doi.org/10.32782/2786-765X/2025-8-9

10. Лимар В.В. Детермінанти економічної безпеки України та їх вплив на розвиток аграрного сектору в умовах інституціональних перетворень. Економіка та суспільство. Випуск №79/2025. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-163

11. Феній Н. Фактори впливу на формування економічної безпеки переробних підприємств України. Київський економічний науковий журнал. 2024. №4. С. 230-235. https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-4-32

References

1. Arefieva O.V., Kovalchuk A.M., Pavlenko B.O. Innovatsiine upravlinnia resursozabezpechenniam ta ekonomichnoiu bezpekoiu pidpryiemstva v umovakh konkurentnoho seredovyshcha. Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi. 2021. Vyp. 6 (86). S. 32-38. https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-6-5

2. Volovelskaia I.V., Shemshur M., Kyrylchenko S. Ekonomichna bezpeka pidpryiemstva: teoretychnyi aspekt. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. 2022. №78-79. https://doi.org/10.18664/btie.78-79.282704

3. Voronkov O.O., Diachenko K.S. Kontseptualni zasady doslidzhennia ekonomichnoi bezpeky budivelnykh pidpryiemstv. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriia: ekonomichni nauky. 2017. № 4 (82). S. 117-124.

4. Iershova N.Iu., Tkachenko M.O., Harkusha V.O., Miroshnyk O.Iu., Novak-Kaliaieva L.M. Ekonomichna bezpeka pidpryiemstva: naukovo-praktychni aspekty oblikovo-analitychnoho zabezpechennia. Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky. 2019. № 2 (29). S. 142-149.

5. Kovalska L., Holii O., Holii V. Ekonomichna bezpeka pidpryiemstva: sutnist, struktura ta mekhanizm zabezpechennia. Ekonomichnyi forum. 2023. №1. S. 126-137.

6. Kovalchuk A.M. Determinanty zabezpechennia motyvatsiinoho upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpryiemstv v umovakh stiikoho rozvytku. Suchasni tendentsii ta problemy upravlinnia. Visnyk KNUTD. Seriia: Ekonomichni nauky. 2020. №3(147). https://doi.org/10.30857/2413-0117.2020.3.8

7. Kolodiazhna I.V., Bukrina K.A. Ekonomichna bezpeka v systemi staloho funktsionuvannia pidpryiemstva. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. 2019. Vyp. 23, Ch. 1. S. 135-140.

8. Prokhorova V.V., Krutova A., Diachenko K.S. Ekonomichna bezpeka pidpryiemstv Ukrainy v umovakh de stabilizatsiinoho rozvytku. Elektronne naukove fakhove vydannia «Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka». Seriia «Ekonomika», vypusk 14(28), 2022. https://doi.org/10.33296/2707-0654-14(28)-10

9. Liezina A. Shliakhy rozvytku metodolohii ekonomichnoi bezpeky pidpryiemstv. Kyivskyi ekonomichnyi naukovyi zhurnal. 2025 (8). S. 66-73. https://doi.org/10.32782/2786-765X/2025-8-9

10. Lymar V.V. Determinanty ekonomichnoi bezpeky Ukrainy ta yikh vplyv na rozvytok ahrarnoho sektoru v umovakh instytutsionalnykh peretvoren. Ekonomika ta suspilstvo. Vypusk №79/2025. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-163

11. Fenii N. Faktory vplyvu na formuvannia ekonomichnoi bezpeky pererobnykh pidpryiemstv Ukrainy. Kyivskyi ekonomichnyi naukovyi zhurnal. 2024. №4. S. 230-235. https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-4-32